

INSTITUTIONAL AND ECONOMIC ENVIRONMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN KAZAKHSTAN

A.Zh. Baimukhametova

Kazakh National University named after a-Farabi

e-mail: aifer-@mail.ru

Summary. *The article examines the economic and institutional conditions that hinder the development of innovative entrepreneurship in Kazakhstan. The acute problem of dependence on natural resources and imports of finished products puts the state in a vulnerable position that has continued from the moment of gaining independence to the present day. The economic and institutional conditions, among other things, are not conducive to the development of innovative entrepreneurship.*

Key words: *innovative entrepreneurship, institutional and economic environment, innovative infrastructure, industrial structure, technological development, covid-19.*

МРНТИ06.52.45

ӘӨЖ338.28

<https://doi.org/10.51579/1563-2415.2021-1.25>

КӘСПОРЫННЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТӘУЕКЕЛ МЕНЕДЖМЕНТІНІҢ РӨЛІ

Е.С. Байтиленова^{1*}, Г.С. Сугирова², А. К. Нұртаева³, С. Е. Абдыкалык⁴

¹М. Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз, Қазақстан

^{2,4}Алматы Экономика және статистика академиясы, Алматы, Қазақстан

³І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған, Қазақстан

e-mail: nailya0478@mail.ru

Түйін. *Кәсіпкерлік қызметтің тәуекел-менеджментінің теориялық мәселелері қаралды; кәсіпкерлік құрылымдардың өндірістік-шаруашылық қызметін басқару процесінде тәуекел жағдайларының туындау себептері зерттелді. Кәсіпкерлік құрылымдардың бәсекеге қабілеттілігін арттыруды қамтамасыз ететін фактор ретінде кәсіпкерлік қызметтің ішкі Тәуекелдерін басқару жүйесін қалыптастыру кезінде процесік тәсілді пайдалану ұсынылады. Бұл тәсіл ұйымда қауіпті жағдайлардың пайда болуы сөзсіз болатын процестер мен процестерді бөруден тұрады.*

Кәсіпорында тәуекелдерді басқаруды ұйымдастыру және қою жүйесі ұсынылған, ол қаржылық менеджментпен қатар қазіргі уақытта компанияны тиімді басқаруды ұйымдастыруға мүмкіндік беретін негізгі компонент болып табылады. Тәуекелдерді басқару жүйесінің орталығында теориялық ұсыныстарға сәйкес келетін және ішкі және сыртқы теңдестірілген, сонымен қатар зиянды болдырмауға ғана емес, сонымен қатар компанияның құнын құруға бағытталған тәуекелдерді анықтау процедурасы жатыр.

Түйін сөздер. *тәуекелдерді басқару, талдау және бағалау, стратегиялық шешімдер қабылдау, қаржылық жағдай, алдын-алу әрекеті, экономикалық өсу*

Кіріспе. Соңғы жылдары мамандар арасында да, кәсіпкерлер мен менеджерлер арасында да тәуекел проблемаларына қызығушылықтың айтарлықтай өсуі байқалды. Бұл, ең алдымен, 90-жылдардың басындағы ҚР-дағы экономикалық және саяси салалардағы трансформациялық процестермен, тиісінше олардағы белгісіздіктің күрт артуымен байланысты. Ондаған жылдар бойы жұмыс істеп келе жатқан өндіріс пен сатуды басқарудың көптеген жүйелері қажетті шешімдер мен қарсы шараларды уақытында қабылдау үшін тез пайда болатын және дамитын сыртқы ортадағы оқиғаларға барабар жауап беру үшін жарамсыз болып қалды. Осылайша, қазір отандық экономика кіретін экономикалық қатынастардың нарықтық жүйесі оның шарттарына сәйкес келетін жаңа қажеттіліктер мен тәуекелдерді экономикалық талдаудың әлеуетті мүмкіндіктеріне ерекше қызығушылық тудырады. Өтімділік дағдарысы, инфляция мен жұмыссыздықтың өсуі, ЖІӨ – нің төмендеуі, ұлттық валютаның құнсыздануы, өндірісті тоқтата тұру және инвестициялық жобаларды тоқтату, өкінішке орай, қазіргі бизнес-ортаның ажырамас серіктері мен атрибуттарына айналды.

Қазіргі жағдайда отандық экономика тиімді экономикалық өсуді қажет етеді, сондықтан тұрақты жұмыс істейтін өнеркәсіптік кәсіпорындарға бағытталған менеджменттің дәстүрлі әдістері жеткілікті нәтиже бермейді. Осыған байланысты кәсіпорындардағы дағдарысты жағдайлардың алдын алуға мүмкіндік беретін тәуекелдерді басқарудың тиімді жүйелерін құрудың өзектілігі артып келеді. Тәуекел-менеджмент жүйесі ҚР кәсіпорындарында стратегиялық басқарудың ажырамас элементі және кіші жүйесі болуы тиіс. Осылайша, өнеркәсіптік кәсіпорынның тәуекелдерді басқарудың сауатты құрылған интеграцияланған жүйесі стратегия мен бизнес-процестерді іске асырудағы қауіптерді анықтауға және олар туралы меншік иелері мен басқару құрамын ақпараттандыруға мүмкіндік береді. Сайып келгенде, бұл біртіндеп тұтастай алғанда қаржы

нарықтарының тәуекелдерін оңтайландыруға әкеледі, бұл инвестициялық тартымдылықты арттыру арқылы жергілікті жердің, өңірдің, елдің экономикасына айтарлықтай әсер етеді.

Әдістері. Жетекші халықаралық компаниялардың тәжірибесі бизнесті дамыту тұрақтылығы мен басқару тиімділігін арттыру компанияны басқару жүйесінің құрамдас бөлігі ретінде тәуекел менеджментін белсенді пайдаланбай, оның ауқымы мен өндіріс пен қызмет көрсету ерекшелігіне қарамастан мүмкін еместігін айқын көрсетеді [1].

Барлық кәсіпорындар өздерінің бизнес – процестерін жүзеге асыру кезінде әр түрлі тәуекелдерді басқару қажеттілігіне жүйелі түрде тап болады. Сондықтан компанияның жоғары басшылығы тәуекелдерді басқару қажеттілігін ұйымның барлық менеджерлері мен қызметкерлері бірінші кезектегі маңызды факторлардың бірі ретінде тануына қол жеткізуі керек. Жоғары басшылық ұйымдағы тәуекелдерді басқару үшін бас жауапкершілікте болады. Оның айрықша құзыреті-тиісті қызметкерлер арасында жауапкершілік пен өкілеттіктерді бөлу. Тәуекелдерді басқару процесінде қабылданатын шешімдер заңнамалық талаптар шеңберінде болуы және корпоративтік мақсаттарға жауап беруі тиіс. Осылайша, тәуекел үшін жауапкершілік пен осы тәуекелді бақылау мүмкіндігі арасындағы оңтайлы тепе-теңдікті анықтау өте маңызды.

Кесте 1

Тәуекелдерді басқарудың артықшылықтары

№	Артықшылықтары	Сипаттамасы
1	Кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыру кезінде белгісіздік факторын төмендету	Теріс оқиғаларды бақылау олардың пайда болу ықтималдығын азайту және олардың әсерін азайту үшін нақты әрекеттермен бірге жүреді. Тіпті еңсерілмейтін оқиғалар басталған кезде де, ұйым тиісті жоспарлау мен дайындықтың арқасында қажетті тұрақтылыққа қол жеткізе алады.
2	Жақсартудың перспективалық мүмкіндіктерін пайдалану	Тәуекелдерді басқару процесінде тәуекел жағдайында қолайлы салдардың пайда болу ықтималдығы бағаланады. Егер қызметкерлер тәуекелдерді білсе және оларды басқару үшін қажетті дағдыларға ие болса, перспективаларды іздеу тиімдірек болады.
3	Жақсартылған жоспарлау және қызмет тиімділігін арттыру	Ұйым туралы объективті деректердің болуы, оның мақсатты көрсеткіштері, операциялары мен перспективалары теңдестірілген және тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде ұйымның жағымды перспективаларды пайдалану, жағымсыз салдарларды азайту және қызметті жақсарту қабілетін арттырады.
4	Ресурстарды үнемдеу	Белгілі бір бизнес – операцияларды жүргізудің экономикалық орындылығы мәселелеріне ерекше назар аударылады. Қолда бар ресурстардың көлемін есепке алу, активтердің өтімділігін арттыру қымбат қателіктерден аулақ болуға ғана емес, сонымен қатар өндірістік қызметтен түсетін пайданы арттыруға қол жеткізуге мүмкіндік береді.
5	Мүдделі тараптармен өзара қарым-қатынасты жақсарту	Тәуекелдерді басқару процесі компания қызметкерлерін оның мүдделі ішкі және сыртқы тараптарын анықтауға және олар мен басшылық арасындағы екі жақты диалогты дамытуға мәжбүр етеді. Мұндай байланыс арнасы компанияны мүдделі тараптардың оның қызметіндегі өзгерістерге қалай жауап беретіні туралы ақпаратпен қамтамасыз етеді.
6	Шешім қабылдау үшін ақпараттың сапасын арттыру	Тәуекелдерді басқару процесі басқарудың әртүрлі деңгейлерінде стратегиялық шешімдер қабылдау үшін қажетті ақпарат пен талдаудың дәлдігін арттырады
7	Іскерлік беделдің өсуі	Инвесторлар, кредиторлар, сақтандыру компаниялары, жеткізушілер мен клиенттер өздерін өздерінің қаржылық және өндірістік тәуекелдерін басқаратын нарықтағы сенімді серіктес ретінде көрсеткен ұйымдармен жұмыс істеуге дайын болады.
8	Құрылтайшылар тарапынан қолдау	Тәуекелдерді сапалы басқару әлеуетті тәуекелдердің егжей-тегжейлі дерек қорының болуы және кәсіпорынның жұмыс істеуінің бақыланатын жағдайларының болуын көрсету есебінен басшылықтың компания құрылтайшылары алдында беделін қамтамасыз етеді.
9	Өндірістік процесті және жобалардың іске асырылу барысын бақылау	Инвестициялық бағдарламалардың іске асырылуын нақты бақылауды қамтамасыз ететін бизнес – процестердің параметрлерін мониторингтеуге және өлшеуге байланысты мәселелерге тәуекелдерді басқару процесінде ерекше назар аударылады

Ескерту: авторлар құрастырған

Басқарушылық тұрғыдан алғанда, тәуекел - жоспарланған нәтижелерден теріс салдармен ауытқу мүмкіндігі (кірістің, клиенттің жоғалуы, қызметкерлердің ұйымнан кетуі және т.б.).

Тәуекелдерді басқарудың мәні жоспарланған нәтижелерден ықтимал ауытқуларды анықтау және перспективаларды жақсарту, шығындарды азайту және шешімдердің негізділігін арттыру үшін осы ауытқуларды басқару болып табылады. Тәуекелді басқару дегеніміз - жақсартудың перспективалары мен мүмкіндіктерін анықтау және қалаусыз дамудың ықтималдығын болдырмау немесе азайту. Сонымен қатар, тәуекелдерді басқаруды қолдану кәсіпорынға 1-ші кестеде келтірілген келесі артықшылықтарды бере алады.

Нәтижелер мен талқылау. Қолданбалы аспектіде тәуекелдерді басқару процесінде бірқатар практикалық қолдану салалары бар. Біз олардың болжамды тізімін береміз: стратегиялық, операциялық және бюджеттік жоспарлау; активтерді басқару және ресурстарды бөлуді жоспарлау; кәсіпкерлік қызметтегі өзгерістер (стратегиялық, технологиялық және ұйымдастырушылық); өнімнің жаңа түрлерін жобалау және дамыту; сапа менеджменті; қоғаммен өзара әрекеттесудің әлеуметтік аспектілері; экология және қоршаған ортаны қорғау; іскерлік және кәсіби этика кодексі; ақпараттық қауіпсіздік; азаматтық жауапкершілік мәселелері; олардың орындалуын бағалау үшін тұтынушының талаптарын талдау; бизнес-процестердің оларға қойылатын талаптарға сәйкестігін бағалау; кәсіби қауіпсіздік пен еңбекті қорғауды басқару; жобаларды басқару; келісімшарттарды, жеткізушілерді және сатып алуды басқару; қосалқы мердігерлік ұйымдарды басқару; персоналды басқару; корпоративтік басқару.

Тәуекелдерді басқару процесінің ауқымы кәсіпкерлік қызмет барысында қабылданатын басқару шешімдерінің маңыздылығына байланысты.

Тәуекелдерді басқару процесі ең маңызды мәселелер бойынша жоспарлау мен шешім қабылдаумен қатар жүруі керек. Бұл, ең алдымен, саясаттағы өзгерістерге, жаңа стратегиялар мен процедураларды ұсынуға, жобаларды басқаруға, ірі ақшалай инвестицияларға немесе ішкі ұйымдастырушылық қақтығыстар мен қайшылықтарды оңтайландыруға қатысты [2, 245с.].

Ұйымның пайда болу қаупі ішкі, сыртқы және сыртқы факторлардан туындауы мүмкін. Тәуекелдер келесі санаттар бойынша саралануы мүмкін – стратегиялық, қаржылық, операциялық, қауіптер [3].

Тәуекелдерді басқарудың негізгі міндеті – жоғарыда аталған барлық факторларды ескеру, осы ақпарат негізінде сәйкестендіру, бағалау, талдау және тәуекелдерді басқару.

Тәуекелдерді басқару-бұл ұйымның қозғалыстағы дамуын, атап айтқанда ұйымның өткенін, бүгінін және болашағын талдайтын тұрақты және дамып келе жатқан процесс.

Тәуекелдерді басқару процесінің негізгі құрылымдық элементтері 2-ші кестеде көрсетілген.

Тәуекелдерді басқаруды ұйымның әртүрлі деңгейлерінде қолдануға болады: стратегиялық, тактикалық (екінші буын басшыларының деңгейі), сондай-ақ операциялық. Оны жеке жобаларда, қажетті шешімдерді іздеуде және жеке тәуекел аймақтарын басқаруда пайдалануға болады [4, 325с.].

Кейбір елдерде тәуекелдерді басқару стандарттары қабылданған, мысалы, австралиялық/Жаңа Зеландия стандарты AS/NZS 4360:2004 Risk Management (тәуекелдерді басқару).

Кәсіпорынды басқару жүйесінің ең танымал стандарты-ИСО 9001-сонымен қатар өз талаптарында тәуекелдерді басқаруға байланысты мәселелерді қамтиды.

Іс жүзінде стандарттың өзі осы тәуекелдерді жоюға бағытталған – өйткені персоналды оқытуға, жеткізушілерді/ мердігерлерді басқаруға және өлшеу құралдарын тексеруге байланысты мәселелер – бұл мәселелердің бәрі жағымсыз жағдайлардың алдын алуға бағытталған. Сонымен қатар, жеке талаптар тәуекелдерді бағалау мәселелерімен тікелей байланысты. Ескерту әрекеттері-сәйкессіздіктердің немесе басқа жағымсыз жағдайлардың себептерін жоюға бағытталған әрекеттер. Талаптар аясында ұйым қандай сәйкессіздіктер туындауы мүмкін (өнімдер, процестер және басқару жүйелері), осы сәйкессіздіктердің пайда болуына қандай себептер себеп болуы мүмкін екенін талдап, мүмкін болса, бұл сәйкессіздік болмауы үшін қандай әрекеттерді орындау керектігін анықтауы керек.

Сонымен қатар, әрбір жүргізілген профилактиканың тиімділігі үшін, яғни жағымсыз жағдайдың алдын алу мүмкін болды ма, жоқ па, соны талдау қажет. [5].

Тәуекелдерді басқару мақсаттарына жетудің көптеген жолдары бар, сондықтан барлық бағыттарды бірыңғай құжатқа біріктіру мүмкін емес. Осы тәуекелдерді басқару стандарттары тар мамандандырылған нормативтер болып табылмайды. Тәуекелдерді басқару саласында әзірленген стандарттар әр түрлі ұйымдардың оңтайлы шешімдеріне негізделген, бұл сәйкесінше әр түрлі кәсіпорындарды кеңінен қолдануға мүмкіндік береді. Кәсіпорындардың тәжірибесіне тәуекелдерді басқару жүйесін енгізу олардың дамуының тұрақтылығын қамтамасыз етуге, қауіпті жағдайларда шешім қабылдаудың негізділігін арттыруға, бақыланатын жағдайларда қызметтің барлық түрлерін жүзеге асыру арқылы қаржылық жағдайды жақсартуға мүмкіндік береді.

Кесте 2

Тәуекелдерді басқару процесінің құрылымдық элементтері

№	Кезең	Сипаттама
1	Өзара әрекеттесу және кеңес беру	Тәуекелдерді басқару процесінің әр кезеңінде осы процестің сыртқы және ішкі қатысушыларымен өзара әрекеттесу және кеңес беру қажет
2	Тәуекелдерді басқару контекстін анықтау	Кәсіпкерлік ортаның сыртқы сипаттамаларын, ұйымның ішкі параметрлерін, сондай-ақ процесс жүзеге асырылатын тәуекелдерді басқару параметрлерін белгілеу қажет. Олардың негізінде тәуекелдер өлшемшарттары, сондай-ақ оларды талдаудың құрылымы мен әдістері анықталатын қызметке қойылатын талаптар айқындалуға тиіс.
3	Тәуекелдерді сәйкестендіру	Тәуекел жағдайлары жоспарланған нәтижелерге (мақсаттарға) қайда, қашан, неге және қалай кедергі келтіруі, әлсіретуі, кешіктіруі немесе қолайлы болуы мүмкін екенін анықтау керек.
4	Тәуекелдерді талдау	Салдарды, пайда болу ықтималдығын, сондықтан тәуекел деңгейін, сондай-ақ тәуекел жағдайларының себептері мен факторларын анықтау қажет. Мұндай талдау ықтимал салдарлардың ауқымын және олардың пайда болуының мүмкін жолдарын ескеруі керек. Тәуекелдерді талдау кезінде тәуекелдерді бақылаудың қолда бар құралдарын (модельдері мен әдістерін) анықтау және бағалау қажет.
5	Тәуекелдерді бағалау	Тәуекелдеңгейінбұрынбелгіленгенкритерийлерменсалыстыружүзегеасырылады. Алынған деректер мен тәуекел – менеджменттің параметрлеріне сәйкес (1-кезеңді қараңыз) әлеуетті пайда мен жағымсыз салдар арасындағы теңгерім анықталады. Бұл тәуекелдік шешімнің ауқымы мен сипаты, тәуекелге басқарушылық әсер туралы шешім қабылдауға, сондай - ақ тәуекелдерді басқарумен байланысты қызметтің басым бағыттарын белгілеуге мүмкіндік береді.
6	Тәуекелді шешім қабылдау және іске асыру	Мақсаты әлеуетті пайданы ұлғайту және кейіннен туындайтын тәуекелді жағдайларды ықтимал шығындарды қысқарту болып табылатын мамандандырылған экономикалық тұрғыдан орынды стратегиялар мен іс-шаралар жоспарларын әзірлеу және енгізу жүргізіледі.
7	Мониторинг және талдау	Қызметтіүнеміжақсартуүшінтәуекелдердібасқару процесініңбарлықкезеңдерініңтиімділігіне мониторинг жүргізу қажет.

Ескерту: авторларқұрастырған

Қорытынды. Өнеркәсіптік кәсіпорында тәуекелдерді басқару процесін енгізудің теориялық және әдістемелік тәсілдерін зерттеу келесі негізгі тұжырымдар мен ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік берді:

1. Тәуекелдерді басқаруды бизнес-процесс жүйесінің дербес мәні, құрылымы, элементі және басқару объектісі ретінде қарастыру қажет.

2. Ұйымда тәуекелдерді басқарудың тиімді және тиімді жүйесін жүргізу қажет, яғни ұйым қызмет саласына қарамастан кәсіпорынның негізгі бизнес - процестерінің бүкіл тізбегі бойынша тиімділік пен тиімділікті есептеуі керек.

3. Тәуекелдерден үнемі жалтару кірісті жоғалтуға және кәсіпорынның қаржылық тұрақтылығын жоғалтуға әкеледі. Маңызды сезінуі ықтимал тәуекелді жағдай, бұл тек арқылы қолдану жүйелі тәуекел-менеджмент.

4. Осы жоспардың мақсаты кәсіпорын қызметінің барлық негізгі бағыттарына, оның барлық бизнес-процестеріне тәуекел-менеджмент жүйесін интеграциялау болып табылады.

5. Тәуекелдерді басқару жүйесі басқару процестерінің жұмыс істеуін, қызмет көрсетуін, өлшенуін, бақылануын және жетілдірілуін қамтамасыз етуге бағытталған кәсіпорынның біріктірілген менеджментінің жалпы жүйесінің бөлігі болып табылады. Тәуекелдерді басқару жүйесі мен кәсіпорынды басқарудың жалпы жүйесін біріктіру қажет.

Осылайша, тәуекел жағдайының күрделенуі тәуекелдерді басқару тетіктерінің өзгеруіне әкеледі. Қазіргі уақытта тәуекел фрагментті қолайсыз оқиға ретінде емес, қоршаған ортаның атрибуты ретінде қарастырылады. Тиісінше, субъектінің жұмыс істеуі өсіп келе жатқан белгісіздік жағдайында орын алады, ал бір белгісіз жағдайды шеше отырып, субъект жаңа белгісіз жағдайларға. Мұндай жағдайларда тәуекелдерді басқаруды тәуекелдерді азайтуға болмайды, өйткені әлеуметтік дамудың қазіргі кезеңінде ықтимал қолайсыз оқиғаны мүмкіндікке айналдыру міндет болып табылады. Зерттеудің практикалық маңыздылығы қорытындылардың кәсіпорындағы тәуекелдерді басқару проблемасын одан әрі теориялық және практикалық зерттеуге бағытталуымен байланысты.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі:

- 1 Аубакирова Л.Т. Анализ основных подходов к понятию политического риск // Вестник ЕНУ им. Л.Н.Гумилева. - Астана, 2003. - С. 11-13.
- 2 Rice G. Managerial procedure for political risk forecasting // Management International review. - 2006. - Vol. 26. - P. 34-35.
- 3 Балабанов И.Т. Риск-менеджмент. - М.: Финансы и статистика, 1996. - С. 11.
- 4 Мадера А.Г. Риски и шансы: неопределенность, прогнозирование и оценка. - М., 2014. - С. 47-49.
- 5 Metropolis N., Ulam S. The Monte Carlo Method // Journal of the American Statistical Association. - 2007. - 44, №247. - P. 335-341.
- 6 Thomas C. Schelling / 2006 prologue to 'Meteors, Mischief, and War', in Strategies of commitment and other essays // Harvard University Press, 2006. - P. 12-17.

Spisok literary:

- 1 Aubakirova L.T. Analiz osnovnykh podkhodov k ponyatiyu politicheskogo risk // Vestnik ENU im. L.N.Gumileva. - Astana, 2003. - S. 11-13.
- 2 Rice G. Managerial procedure for political risk forecasting // Management International review. - 2006. - Vol. 26. - P. 34-35.
- 3 Balabanov I.T. Risk-menedzhment. - M.: Finansy i statistika, 1996. - S. 11.
- 4 Madera A.G. Riski i shansy: neopredelennost, prognozirovaniye i otsenka. - M., 2014. - S. 47-49.
- 5 Metropolis N., Ulam S. The Monte Carlo Method // Journal of the American Statistical Association. - 2007. - 44, №247. - P. 335-341.
- 6 Thomas S. Schelling / 2006 prologue to 'Meteors, Mischief, and War', in Strategies of commitment and other essays // Harvard University Press, 2006. - P. 12-17.

РОЛЬ РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА В СИСТЕМЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Е.С. Байтиленова^{1*}, Г.С. Сугирова², А.К. Нуртаева³, С.Е. Абдыкалык⁴

¹Таразский региональный университет имени М.Х. Дулати, Тараз, Казахстан

^{2,4}Алматинская академия экономики и статистики, Алматы, Казахстан

³Жетысуский университет имени И.Жансугурова, Талдыкорган, Казахстан

e-mail: nailya0478@mail.ru

Резюме. В статье рассмотрены теоретические вопросы риск-менеджмента предпринимательской деятельности; исследованы причины возникновения рискованных ситуаций в процессе управления производственно-хозяйственной деятельностью предпринимательских структур. Предлагается использовать процессный подход при формировании системы управления внутренними рисками предпринимательской деятельности как фактора, обеспечивающего повышение конкурентоспособности предпринимательских структур. Подход заключается в выделении в организации сети процессов и процессов, в которых возникновение рискованных ситуаций неизбежно.

Представлена система организации и постановки риск-менеджмента на предприятии, которая наряду с финансовым менеджментом в настоящее время становится основным компонентом, позволяющим организовать эффективное управление компанией. В центре системы управления рисками лежит процедура выявления рисками, которая должна соответствовать теоретическим рекомендациям и быть внутренне и внешне сбалансирована, а так же ориентирована не только на предотвращение ущерба, но и на создание стоимости компании.

Ключевые слова: риск – менеджмент, анализ и оценка, стратегическое принятие решений, финансовое положение, предупреждающее действие, экономический рост

THE ROLE OF RISK MANAGEMENT IN THE COMPANY'S ECONOMIC SECURITY SYSTEM

E. S. Baytilenova¹, G. S. Sugirova², A. K. Nurtayeva³, S. E. Abdykalyk⁴

¹Taraz regional University named after M. H. Dulati, Taraz, Kazakhstan

^{2,4}Almaty Academy of Economics and statistics, Almaty, Kazakhstan

³Zhetysu University named after I. Zhansugurov, Taldykorgan, Kazakhstan

e-mail: nailya0478@mail.ru

Summary. the theoretical issues of risk management of business activities; investigated the causes of risky situations in the management of production and business activities of business structures. It is proposed to use the process approach in the formation of internal risk management of business as a factor providing increasing the competitiveness of business organizations. The approach is to allocate the organization of the network of processes and processes in which the occurrence of risk situations is inevitable.

The article presents a system for organizing and setting up risk management at the enterprise, which, along with financial management, is now becoming the main component that allows you to organize effective management of

the company. At the heart of the risk management system is the risk identification procedure, which must comply with theoretical recommendations and be internally and externally balanced, as well as focused not only on preventing damage, but also on creating value for the company.

Key words. risk management, analysis and evaluation, strategic decision-making, financial position, preventive action, economic growth

МРНТИ 06.73.07

УДК 336.64

<https://doi.org/10.51579/1563-2415.2021-1.26>

ФИНАНСОВАЯ ПОДДЕРЖКА ПРЕДПРИЯТИЙ ИТ-СЕКТОРА В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

*Э.С.Балапанова¹, Г.И.Абаева², Л.А.Байбулекова³, Н.Б.Шиганбаева⁴

¹Казахский Национальный педагогический университет им.Абая, Алматы, Казахстан

²Костанайский Региональный университет имени А.Байтурсынова, Костанай, Казахстан

³Казахстанско-Немецкий университет, Алматы, Казахстан

⁴Алматинская академия экономики и статистики, Алматы, Казахстан

e-mail: e.balapanova@gmail.com

Аннотация. Статья посвящена вопросам развития предприятий ИТ-сектора в Республике Казахстан и мерам финансовой государственной поддержки. Обозначены проблемы в получении государственных грантов на проекты в сфере информационных технологий, недоступности банковского кредита по причине высоких процентных ставок, недостаточности государственной поддержки ИТ-сектора. Проанализированы показатели доли сферы информационных технологий в валовом внутреннем продукте зарубежных стран, объемы рынка информационно-коммуникационных технологий Казахстана. Приведено количество действующих компаний на территории Республики Казахстан в сфере информации и связи, определены крупнейшие налогоплательщики Казахстана среди ИТ-предприятий. Рассмотрены вопросы привлечения инвестиций в развитие ИТ-сектора страны, который становится все более привлекательной для бизнеса. Проведенный анализ показал, что в Казахстане имеется проблема недостаточности государственной финансовой поддержки ИТ-сектора, что не позволяет компаниям, работающим в данной сфере, достичь высокой рентабельности.

Ключевые слова: информационные технологии, цифровизация, предприятия ИТ-сектора, ИТ-рынок, финансовые ресурсы, инвестиции, налоги, стартап проект, дебиторская задолженность, государственная поддержка.

Основные положения. Сегодня развитие информационных технологий (ИТ) существенно изменило не только развитие общества, но и всех отраслей экономики. Развитие информационно-коммуникационных технологий является одним из стратегических направлений модернизации экономики Республики Казахстан. В условиях массовой самоизоляции интернет-технологии показали глобальному сообществу свои преимущества, актуализировалось инвестирование в ИТ-бизнес.

Введение. Фундаментом для цифровой трансформации экономики Казахстана, стала государственная программа «Информационный Казахстан-2020». Она способствовала развитию перехода к информационному обществу, совершенствованию государственного управления, созданию институтов «открытого и мобильного правительства», росту доступности информационной инфраструктуры не только для корпоративных структур, но и для граждан страны [1, с.18].

Несмотря на сформировавшуюся благоприятную среду, механизм получения государственных грантов на проекты в сфере информационных технологий недоступен по причине низкой квалификации экспертов, отсутствия ответственности за результат. Процентные ставки по банковскому кредиту достаточно высокие и воспользоваться им могут только компании, занимающиеся куплей-продажей.

Успешная работа современного предприятия ИТ-сектора невозможна без наличия необходимых финансовых ресурсов. Несмотря на то, что в современной экономической литературе проблеме финансирования и инвестирования в развитие предприятий ИТ-сектора уделено немалое внимание, вопросы развития ИТ сектора недостаточно изучены и нуждаются в разработке рекомендаций и предложений.

Материалы и методы. Теоретико-методологическую основу исследования составили фундаментальные труды зарубежных и казахстанских ученых, посвященные проблеме обеспечения финансовыми ресурсами предприятия, базовые концепции теории денег, денежного обращения, управления денежными ресурсами.

Методология исследования основана на общих принципах экономической теории, методах экономико-математического анализа, методах статистики и вероятностных оценок.